

A black and white portrait of Rudolf Steiner, a man with dark hair, wearing a dark suit, white shirt, and dark tie. He is looking directly at the camera with a neutral expression. The background is a plain, light-colored wall.

RUDOLF STEINER

Stichter van een
nieuwe cultuur

HANS STOLP

Hans Stolp

Rudolf Steiner

Stichter van een nieuwe cultuur

AnkhHermes

Omslag Peter Beemsterboer
Binnenwerk Pre Press Media Groep
NUR 728

ISBN 9789020216509
ISBN e-book 9789020216516

© 2020 Hans Stolp
© 2020 Uitgeverij AnkhHermes, onderdeel van VBK|media, Utrecht

Alle rechten voorbehouden. Niets van deze uitgave mag worden gereproduceerd, op welke manier dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de uitgever, behalve in het geval van korte aanhalingen gebruikt in beschouwende artikelen of recensies uiteraard met vermelding van de bron.

Uitgeverij AnkhHermes vindt het belangrijk om op milieuvriendelijke en verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van het papieren boek van deze titel is daarom gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

www.ankh-hermes.nl

Inhoud

Voor Loes 7

Dankwoord 8

Rudolf Steiner,

de grote Meester van deze tijd 9

Ten geleide 11

Deel I Een geroepene en zijn inzichten 17

1. Een stroom van nieuwe ontwikkelingen 18
 2. Een waterdruppel als een stralende diamant 25
 3. De beslissende impuls in het leven van Rudolf Steiner 36
 4. Wie was Rudolf Steiner? 47
 5. Stichter van een nieuwe cultuur 56
 6. We hebben een nieuw paradigma nodig 67
 7. Het inzicht in karma en reïncarnatie 80
 8. Een beslissende keuze 94
 9. De komende incarnatie van Ahriman 105
 10. De mysteriën van Christus 117
 11. De grote aartsengel Michaël 130
- Kanttekening 142*

Deel II De levensgang van Rudolf Steiner 145

12. De jonge Rudolf 146
13. Rudolf Steiner van Wenen via Weimar naar Berlijn 159

14. De inwijding van Rudolf Steiner 171
 15. Het ontstaan van de Antroposofische Vereniging 184
 16. Het eerste Goetheanum 196
 17. Een aardse omhulling voor Antroposofia 210
 18. De leerlinge die hij nodig had 222
 19. Wat de mensen nu aan Rudolf Steiner beleven 233
- Kanttekening* 238
- Gedicht: Laat je door zijn liefde raken 240
- Noten 243

Voor Loes

Vele mensen mocht je dragen – een leven lang.
Maar wie droeg jou? Je gaf en gaf.

Maar in de stilte, onverwacht, werd je geroepen:
de Meester zelf wendde zich tot jou.

Toen hij zacht en stil jouw hart begon te vullen,
brak er iets in jou. Het kind in jou ontwaakte.

En hij, de Meester zelf, wekte met zijn liefde
verborgen krachten in jou. Zo werd jij een wetende.

Een nieuwe liefde en een hogere wijsheid kwamen
in jou tot leven, doordrongen elkaar en werden één.

Zo werd jij zijn leerling – een geroepene.

Dankwoord

Er zijn twee mensen die het manuscript voor dit boek hebben doorgelezen: Margarete van den Brink en Ton Westenbroek. Ik dank hen zo van harte voor hun tips, correcties en aanwijzingen.

Met Margarete deel ik al meer dan vijftientig jaar mijn liefde voor het werk van Rudolf Steiner. Daarom was zij bij uitstek degene die mij allerlei waardevolle aanwijzingen kon geven bij het schrijven en met wie ik ook de vreugde delen kon over de vergezichten die ik in dit boek mocht beschrijven.

Dankjewel!
Hans Stolp

Rudolf Steiner, de grote Meester van deze tijd

Slank van gestalte was hij, maar er ging zoveel geestkracht, zo'n waarachtige bewogenheid en zo'n doorleefd inzicht van hem uit dat ieder die hem ontmoette, hem als een grootse en indrukwekkende gestalte ervoer. Hij troostte en verwarmde de mensen, riep hen wakker en gaf hen zoveel inzicht dat hun leven voorgoed veranderde.

In zijn jonge jaren was er bijna niemand die zijn ware grootheid vermoedde of doorzag. Slechts twee mensen waren daartoe in staat: een eenvoudige kruidenzoeker en een Meester die in het verborgene leefde en werkte.

Pas toen hij naar lichaam en ziel gereed was om zijn opdracht te vervullen, was het Christus zelf die hem riep. Dagenlang stond hij voor het Mysterie van Golgotha en doorgrondde dat. Tot in het diepst van zijn ziel werd hij geraakt. Zo werd hij de dienaar van Christus op aarde.

Vanaf dat moment werd de Geest krachtig werkzaam in hem. Grootse inzichten mocht hij de een na de ander in woorden vatten, zodat de mensen, daardoor geleid, een heel nieuw levensperspectief ontvingen. Zo werd hij tot de Meester die de mensheid zo nodig heeft om vanuit de verlorenheid een nieuwe weg vooruit te vinden: de weg van de geest.

Later mocht hij, steeds als iemand hem daarom vroeg, aanwijzingen geven hoe je die inzichten zou kunnen aanwenden tot een omvorming van de samenleving. Zo ontstond de beweging van vrijescholen, de biologisch-dynamische landbouw, de heilpedagogiek en wat al niet meer.

Nog veel meer had hij ons willen schenken. Maar wij mensen konden dat nog niet aan. Daarom keerde hij terug naar de geestelijke wereld om ons van daaruit aan te vuren en te bemoedigen. En ieder vraagt hij van daaruit: *Wil jij mijn werk voortzetten op aarde?* Vol verlangen wacht hij tot wij ervoor gaan.

Ten geleide

Jaren geleden zocht ik op een rommelmarkt naar spullen waar ik iets aan zou kunnen hebben: ik houd van snuffelen. Daar vond ik zomaar, te midden van afgedankt speelgoed en oud serviesgoed, vier boeken van Rudolf Steiner die waren gewijd aan de vier evangeliën. Ze waren maar een gulden per stuk, het was nog voor de invoering van de euro. Elk boek bevatte een toelichting op een van de vier evangeliën.

Omdat ik altijd een grote liefde koesterde voor het evangelie van Johannes begon ik meteen het boek te lezen dat Rudolf Steiner daarover had geschreven.¹ Maar toen ik eenmaal was begonnen, kon ik niet meer ophouden. Ik had al vele boeken gelezen met een toelichting of een commentaar op het Johannes-evangelie, maar toch had ik altijd het gevoel gehouden dat ik de diepere betekenis van dit evangelie nog steeds niet kon pakken. Ik voelde steeds weer: het is anders, dieper, veelzeggender. Maar hoe dat dan wel zat, ik kon het niet vinden. Toen ik de toelichting van Rudolf Steiner las, was het alsof ik op al mijn vragen een antwoord kreeg.

Ik heb een hele nacht doorgelezen, en dat, terwijl het

boek toch geen eenvoudige stof bevat. Maar ik voelde: *Dit is waar, dit zijn de antwoorden waar ik altijd naar gezocht heb.*

Sindsdien ben ik ook andere boeken van Rudolf Steiner gaan lezen. Maar het zijn er zoveel dat ik nog steeds niet klaar ben. Het zijn boeken die mijn leven hebben veranderd en die mij inzicht hebben gegeven in mijn levensopdracht op aarde, in de levende en blijvende verbinding met mijn gestorven geliefden en in het waarom en hoe van mijn helderziende ervaringen.

Maar misschien was het meest belangrijke wel dat Rudolf Steiner in zijn boeken de geheimen van de Christus begrijpelijk maakt. En daar verlangde ik mijn hele leven al naar. Als kind in de kerk hoorde ik zondag aan zondag de dominee over Jezus Christus vertellen. Maar ik voelde: wat hij zegt klopt niet, het is anders. Vreemd eigenlijk, dat een kind zoiets voelen kan. Maar hoe het dan wel zat, ik wist het niet. Ook tijdens mijn theologische studie kreeg ik geen antwoord dat mij iets deed. Pas toen ik het boek van Rudolf Steiner las met zijn toelichting op het evangelie van Johannes, kreeg ik voor het eerst een antwoord waarvan mijn hart meteen zei: *Ja, zo is het.* Daarom vormen de inzichten die ik van hem heb gekregen het grootste geschenk dat ik ooit in mijn leven gekregen heb.

Niet eerder had ik de moed om een boek over Rudolf Steiner te schrijven. Want hoe meer ik las, hoe meer ik begon te begrijpen wat een onvoorstelbaar grote geest hij is geweest. En wie ben ik om over zo'n bijzonder

leven en zo'n bijzonder mens een boek te schrijven? Dat gevoel woog des te sterker, omdat ik nog steeds niet al zijn boeken heb gelezen. Dat kan overigens ook niet, want wil je een boek van hem echt in je hart en je ziel opnemen, dan moet je het op zijn minst wel vijf of zes keer lezen. En elke keer ontdek je daarbij weer nieuwe inzichten die je bij een eerdere lezing waren ontgaan.

Maar de innerlijke aandrang om toch een boek over hem te schrijven en daarmee anderen uit te nodigen zich net als ik met hem te verbinden, werd steeds dringender. Vooral ook, denk ik, omdat ik mij steeds sterker bewust werd dat Rudolf Steiner met zijn werk de ontwikkeling van een geheel nieuwe cultuur mogelijk maakt: een spirituele cultuur, een cultuur van het inzicht dat uit liefde geboren wordt. En wat heeft onze tijd deze nieuwe cultuur dringend nodig!

We zijn mensen geworden die begrijpen willen: we kunnen niet langer zomaar geloven op gezag van een ander: een priester, een dominee, een imam, of wie dan ook. Vroegere generaties konden dat nog wel, maar wij niet meer. We moeten dus zelf op zoek. Maar waar kunnen we dan wel de inzichten vinden die ons helpen de ontwikkelingen van onze tijd te begrijpen? Waar kunnen we inzicht vinden in het leven na de dood? Wie kan vertellen waarom mensen in onze tijd steeds meer helderziende ervaringen opdoen? Wie kan ons de aanwijzingen geven die we nodig hebben om ons bewust te worden van onze persoonlijke levensop-

dracht? En wie kan ons inzicht geven in de grote geheimen van het leven en het sterven van Jezus Christus? Misschien wel de belangrijkste leerling van Rudolf Steiner uit de laatste decennia is de Rus Sergej O. Prokofieff (hij overleed in 2014). Hij schreef (en ik citeer slechts een gedeelte van een langere zin): ... *dat Rudolf Steiner iemand is die leefde met nieuwe spirituele vermogens en daarvanuit werkte – vermogens die de mensheid pas in de verre toekomst zal ontwikkelen.*² Wanneer we die uitspraak op ons laten inwerken, begint het ons waarschijnlijk een beetje te dagen dat we met Rudolf Steiner werkelijk met een heel bijzonder, groots mens te maken hebben, iemand die verder ontwikkeld was dan andere mensen en die daarom kon zien, waarnemen en begrijpen wat voor ons nog verborgen is. Een van de eerste leerlingen van Rudolf Steiner in Nederland was de arts en psychiater dr. F.W. Zeylmans van Emmichoven. Hij ging in 1920 – hij was toen 27 jaar oud – naar Dornach in Zwitserland om Rudolf Steiner te ontmoeten en een lezing van hem te volgen – en het was die ontmoeting die bepalend werd voor zijn hele verdere leven. Hij werd zich al heel snel bewust dat Rudolf Steiner over heel bijzondere geestelijke krachten beschikte. Hij schreef daarover: *Men beleeft een kracht die slechts aan hogere machten kan toebehoren.*³ Ook dat is een veelzeggende uitspraak: alsof de hogere engelen regelrecht door Rudolf Steiner heen spraken en zich via hem kenbaar maakten. Ook schreef Zeylmans van Emmichoven: *Bij hem kon-*

*digd zich een nieuwe tijd aan.*⁴ Niet alleen door mijn studie van het werk van Rudolf Steiner, maar ook door aandachtig te volgen wat zijn leerlingen overal in de wereld aan nieuwe bewegingen en ontwikkelingen tot stand brengen, mocht ik ervaren hoe waar deze uitspraak is. Daarom koos ik als titel voor dit boek: *Rudolf Steiner, stichter van een nieuwe cultuur.*

Uit het bovenstaande zal misschien al wel duidelijk zijn dat er ongelooflijk veel over Rudolf Steiner en zijn inzichten te vertellen valt. Maar er is nog steeds niemand die werkelijk alles kan overzien wat hij ons aan inzichten heeft meegegeven; ik vermoed dat Sergej Prokofieff degene was die daar nog het dichtste bij kwam. Maar juist omdat het werk van Rudolf Steiner zo veelomvattend is, kiest iedereen die iets over hem wil schrijven een eigen invalshoek. De mijne is die van het esoterische christendom. Vanuit deze invalshoek hoop ik iets te mogen laten zien van de ware grootheid van Rudolf Steiner.

In de loop der jaren is mijn respect en mijn diepe dankbaarheid voor wat Rudolf Steiner ons geschonken heeft alleen maar toegenomen. Ik hoop dat ik met dit boek ook in uw hart iets van die verwondering, eerbied en dankbaarheid voor deze zo bijzondere mens mag wakker roepen.

Deel I

Een geroepene en zijn inzichten

1. Een stroom van nieuwe ontwikkelingen

Het lijkt alsof de naam van Rudolf Steiner de laatste tijd steeds vaker begint te vallen. Als je het hebt over het huidige onderwijs en je praat samen over het feit dat voor sommige kinderen *de vrijeschool* een goed alternatief zou kunnen zijn (als ze het niet zo goed kunnen vinden op hun eigen school) valt al pratend altijd wel de naam van Rudolf Steiner. Steeds vaker wordt daaraan toegevoegd dat op andere continenten het aantal vrijescholen een opvallende en indrukwekkende groei doormaakt, met name in China. Wereldwijd zijn er inmiddels meer dan 1100 vrijescholen, verdeeld over zo'n tachtig landen.

Als je het hebt over een geneeskunde die zich niet alleen op het fysieke lichaam richt, maar ook op de bewoner van dat lichaam, valt al gauw de term *integratieve geneeskunde*.⁵ Dat wil zeggen een geneeskunde die de gangbare, 'gewone' geneeskunde verbindt met alternatieve geneeskundige behandelingen. Doorpratend blijkt dat het daarbij vooral gaat om een *homeopathische en antroposofische geneeskunde*, naast andere behandelvormen zoals *yoga, acupunctuur en ontspanningsoefeningen*. Ook in een gesprek over deze integra-

tieve geneeskunde wordt vaak de naam van Rudolf Steiner genoemd, de grondlegger van de antroposofische geneeskunde.

En als je het hebt over *de biologische landbouw en de biologisch-dynamische landbouw* valt al snel de naam van Rudolf Steiner, de grondlegger van de biologisch-dynamische landbouw. Pas in 2019 sprak de Nederlandse minister van landbouw voor het eerst over een omslag die in de landbouw gemaakt moet worden ten gunste van de biologische en biologisch-dynamische landbouw. Rudolf Steiner deed dat honderd jaar geleden al. Daarmee wordt duidelijk hoezeer hij zijn tijd ver vooruit was.

Terwijl het kerkelijke christendom in snel tempo aanhangers verliest en steeds minder mensen weet te inspireren, neemt het aantal geïnteresseerden in *het spirituele of esoterische christendom* steeds meer toe. Dogma's, geloven op gezag van anderen: de meeste mensen kunnen dat niet meer. Toch leven zij met vragen: wat is de dood, wat is de zin van het leven, en ga zo maar door. Op die vragen vinden zij antwoorden – die ook het denken bevredigen – in het eeuwenoude esoterische christendom. Het ontstond in de dagen tussen Pasen en Hemelvaart, nu twintig eeuwen geleden, toen de opgestane Christus met zijn leerlingen de grote geheimen deelde die aan de basis liggen van het esoterische christendom.⁶

Wanneer mensen over deze inzichten lezen of daarover met elkaar in gesprek gaan, komen zij al gauw uit

bij Rudolf Steiner: hij was het die ons deze eeuwenoude inzichten op een nieuwe manier, passend bij de moderne, denkende mens heeft geschonken. Zo werd ook op het gebied van de religie een fundamentele vernieuwing mogelijk.

Velen noemen in dit verband ook de Christengemeenschap, met name degenen die het in de traditionele kerken niet vinden kunnen en toch behoefte hebben aan een religieuze gemeenschap. Hoe is deze beweging ontstaan?

Enkele studenten kwamen begin vorige eeuw naar Rudolf Steiner en vroegen hem om advies en hulp. Die gaf hij hen graag. Maar toen vernieuwing in de zin van de adviezen van Rudolf Steiner niet mogelijk bleek, werd in 1922 onder leiding van Friedrich Rittelmeyer de Christengemeenschap opgericht. Deze beweging voor religieuze vernieuwing kan men tegenwoordig op alle continenten vinden, en dus ook in Nederland.

In 1911 vroeg Clara Smits aan Rudolf Steiner: *Zou het niet mogelijk zijn door bepaalde bewegingen via het etherlichaam (een van de twee geestelijke lichamen van een mens) een genezende werking uit te oefenen op het fysieke lichaam?*⁷ Als antwoord op haar vraag gaf hij allerlei aanwijzingen voor een genezende bewegings- en danskunst die inmiddels wereldwijd beoefend wordt en de naam *euritmie* kreeg.

Medewerkers van het tehuis Lauenstein in Jena (het voormalige Oost-Duitsland) vroegen in 1924 aan Ru-

dolf Steiner hoe je gehandicapte kinderen zou kunnen helpen. In die dagen wist men nauwelijks hoe je nu eigenlijk met kinderen met een beperking moest omgaan. Als antwoord op die vraag gaf Rudolf Steiner een reeks lezingen, waaruit *de heilpedagogiek* voortkwam: een therapeutische vorm van behandeling van kinderen met een beperking.⁸ Sindsdien wordt de heilpedagogiek wereldwijd toegepast, ook in Nederland.⁹ Daarbij zijn de resultaten van deze vorm van behandeling meer dan opvallend positief.

Ook over de inrichting van de samenleving had Rudolf Steiner grootse en inspirerende inzichten die hij vanaf 1917 onder de term *de sociale driegeleding* onder de aandacht bracht. Rudolf Steiner hoopte dat door toepassing van deze inzichten een nieuwe wereldoorlog voorkomen zou kunnen worden. Helaas is dat niet gelukt: in 1940 brak de Tweede Wereldoorlog uit, mede omdat Rudolf Steiner te weinig respons kreeg voor zijn vergaande vernieuwingen vanuit de wereld van de politiek. Maar nog steeds zijn vele van zijn leerlingen er diep van overtuigd dat deze hervorming ook in de huidige tijd een sterke genezende werking zou kunnen hebben en een zinvol antwoord zou kunnen zijn op de verloedering die steeds meer mensen angst aanjaagt.

Een eerlijk antwoord op de vele clichés

Op al deze gebieden – *de antroposofische geneeskunde, de biologisch-dynamische landbouw, het vrijeschoolonderwijs, het esoterische christendom, de Christen-*

gemeenschap, de euritmie, de sociale driegeleding en de heilpedagogiek (en dat is nog lang niet alles wat genoemd zou kunnen worden) – staan we nog pas aan het begin van een grootse ontwikkeling. Steeds meer mensen verbinden zich wereldwijd met deze initiatieven, brengen die tot een verdere ontwikkeling en dragen deze steeds meer uit. Alleen al daardoor wordt de naam van de man die met zijn inzichten al deze ontwikkelingen mogelijk maakte – *Rudolf Steiner* – steeds vaker genoemd.

Daarom wil ik in dit boek iedereen die in bovenstaande ontwikkelingen geïnteresseerd is geraakt, vertrouwd maken met die zo bijzondere mens die ons een weg naar een grootse toekomst wijst. Wie was deze mens? Wat was zijn geheim? Wat was het bijzondere van zijn inzichten? Waardoor kon hij de mens worden die bijna honderd jaar na zijn dood steeds meer mensen begint te inspireren?

Ik schrijf dit boek ook, omdat ik merk dat steeds meer mensen een oordeel over Rudolf Steiner uitspreken, ook al weten ze nauwelijks iets af van zijn levensgang en zijn werk. Het aantal oppervlakkige, clichématige uitspraken over Rudolf Steiner neemt hand over hand toe. Het is belangrijk daar iets anders tegenover te zetten: een eerlijke beschrijving van wie Rudolf Steiner was en wat hem dreef en inspireerde.

Uniek: hoe esoterie concreet toegepast wordt

Een van de eerste boeken die Rudolf Steiner schreef

was het boek: *Filosofie van de vrijheid*.¹⁰ Hij zag zichzelf in die tijd als een filosoof, maar hij werd de grote esoterische leraar die met zijn inzichten de eeuwenoude esoterische kennis toegankelijk maakte voor iedereen die zich daarvoor interesseerde. Maar wat was hij een bijzondere esoterische leraar: de eerste in de wereldgeschiedenis die de eeuwenoude esoterische inzichten wist om te vormen tot heel concrete aanwijzingen voor maatschappelijke vernieuwingen op allerlei gebieden. Nooit eerder was zoiets vertoond, nooit eerder was esoterie zo praktisch, zo concreet geworden.

Ook dat roept de vraag op: wie was de man die tot zulke vergaande vernieuwingen en tot zulke grootse inzichten in staat was? Hoe kon deze man tot een gids worden die ons de vele aanwijzingen gaf die ons in staat stellen het leven op aarde om te vormen tot een cultuur van vrede, wijsheid en inzicht? En wat is dan wel het bijzondere van zijn inzichten?

Laat ik bij het zoeken naar een antwoord op deze vragen allereerst de aandacht richten op zijn laatste levensjaren en zijn dood, de jaren 1924 en 1925.

